

Daniel Guzman

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu,

Muzeum Polskie w Rapperswilu

ORCID: 0000-0001-8729-9524

Spuścizna Juliana Godlewskiego w Archiwum Muzeum Polskiego w Rapperswilu jako warsztat pracy archiwisty i muzealnika

Wstęp

Pojęcie warsztatu pracy posiada wiele znaczeń, ogólnie odnosi się do wszelkiej działalności zorganizowanej człowieka. W niniejszym tekście za warsztat pracy przyjmuję zespół czynności, które wykonywane są na części zasobu archiwalnego – w tym wypadku spuściznie archiwalnej Juliana Godlewskiego. Czynności te będą omówione i scharakteryzowane przez pryzmat użytkownika wewnętrznego, jakim jest archiwista i muzealnik. Analizy zasobu rapperswilskiej instytucji – zarówno archiwaliów, biblioteki, jak i muzealiów, jako warsztatu pracy naukowej – podjął się Stanisław Chankowski¹. Mimo że jego tekst odnosił się do tzw. *platerowskiego muzeum*, działającego w latach 1870-1926, to również zbiory obecnego Muzeum stanowią warsztat pracy naukowej.

Literatura przedmiotu dostarcza wielu publikacji obejmujących swoim zakresem tematycznym problematykę spuścizn. Najczęściej pojawiają się artykuły informacyjne, w których omawiane są spuścizny

---

¹ S. Chankowski, *Muzeum Rapperswilskie jako warsztat pracy naukowej*, „Przegląd Historyczny” 79, 1988, nr 1, s. 43-62.

zgrupowane w konkretnych archiwach². Zazwyczaj ich autorami są pracownicy archiwów, w których są one przechowywane.

Niezwykle ważne w literaturze przedmiotu są też treści metodyczne publikowane na łamach różnych fachowych czasopism archiwistycznych. Są to, wręcz uznawane za kanoniczne, artykuły z okresu kształtowania się polskiej metodyki archiwalnej autorstwa Zygmunta Kolankowskiego³, Andrzeja Pibera⁴, czy też nowsze, np.: autorstwa Roberta Górskiego⁵, Alicji Kuleckiej⁶, czy Hanny Krajewskiej⁷. W literaturze znajdują się także artykuły problemowe pracowników archiwów, powstałe na bazie ich własnych doświadczeń zawodowych związanych z opracowaniem konkretnych spuścizn⁸. Dopelnieniem stanu badań są wydane w 1990 r., wskazówki Archiwum Państwowej Akademii Nauk⁹. Wskazówki te, powstałe na bazie „Wytycznych opracowania archiwalnego spuścizn rękopiśmiennych” z 1958 r.¹⁰, stały się podstawą metodyczną opracowania spuścizn w polskich archiwach i bibliotekach.

² Na przykład: A. Tomczak, *Archiwum Józefa Mackiewicza i Barbary Toporskiej w Muzeum Polskim w Rapperswilu*, „Archiwum Emigracji: studia, szkice, dokumenty” 1-2 (7-8), 2006, s. 412-415; M. Sieradz, *Archiwum Helveto-Polonicum: Spuścizna Henryka Opieńskiego i inne muzyczne zbiory w zasobach Fryburskiej Fundacji*, „Muzyka Polska Za Granicą: Twórcy Źródła Archiwa” 1, 2017, s. 259-280; E. Grin-Piszczyk, *Spuścizna dr. Aleksego Gilewicza w zasobie Archiwum Państwowego w Przemyślu*, „Rocznik Historyczno-Archiwalny” 19, 2008, s. 159-168.

³ Z. Kolankowski, *Podstawowe zagadnienia metodyczne porządkowania spuścizn*, „Biuletyn Archiwum PAN” 2, 1959, s. 10-32; Idem, *Archiwalne opracowanie spuścizn rękopiśmiennych i jego problemy* [w:] *Pamiętnik VIII zjazdu Historyków Polskich w Krakowie 14-17 września 1958 r.*, I, *Referaty*, Warszawa 1958, s. 43-62; Idem, *Granice spuścizny archiwalnej*, „Archeion” 57, 1972, s. 53-73.

⁴ A. Piber, *Spuścizna - jej istota, zawartość, układ, metody porządkowania*, „Archeion” 42, 1965, s. 43-62.

⁵ R. Górski, *Archiwa osobiste. Problemy gromadzenia, opracowania i udostępniania*, „Problemy Archiwistyki” 2, 2009, s. 22-30.

⁶ A. Kulecka, *Spuścizny w archiwach, bibliotekach i muzach w Polsce*, „Archeion” 100, 1999, s. 70-95.

⁷ H. Krajewska, *Opracowywanie spuścizn w Archiwum Polskiej Akademii Nauk*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” t. 89, 2008, 35-42.

⁸ E. Grin-Piszczyk, *Spuścizna Wandy Kaput w zasobie Archiwum Państwowego w Przemyślu: podstawowe problemy opracowania*, „Rocznik Historyczno-Archiwalny” 22, 2010, s. 135-143; H. Dudała, *Spuścizny uczonych w zasobie archiwum archidiecezjalnego w Katowicach - wybrane problemy gromadzenia, opracowania oraz udostępniania*, „Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy” 1, 55, 2019, s. 12-24.

⁹ *Wytyczne Archiwum PAN z 1990 r. dotyczące opracowania spuścizn archiwalnych po uczonych*, Warszawa 1990.

¹⁰ H. Dymnicka-Wołoszyńska, *Prace metodyczne nad ustaleniem zasad porządkowania spuścizn archiwalnych*, „Biuletyn Archiwum PAN” 33, 1990, s. 1-10.

Ogólne informacje o spuściznie Juliana Godlewskiego zgromadzonej w rapperswilskim archiwum przedstawiła na łamach „Archeionu” Izabela Gass¹¹. Autorka dokonała tam ogólnej charakterystyki wszystkich spuścizn zgromadzonych w tym czasie w Archiwum Muzeum Polskiego.

Życie i działalność Juliana Godlewskiego nie doczekały się do tej pory swojego biografu, a na pewno na takiego zasługują. Jest on postacią szczególnie ważną dla polskiej kultury, jednak niestety zapomnianą i niedocenianą. Z zawodu był prawnikiem specjalizującym się w prawie gospodarczym. Był jednocześnie filantropem – hojnie wspierał polskie instytucje kultury zarówno te w kraju, jak i za granicą. Finansował stypendia dla młodych artystów. W 1999 r. wydano drukiem pracę dyplomową Zofii Mikulskiej, pt. *Julian Godlewski: mecenas kultury polskiej*¹², której maszynopis zachował się w zbiorach archiwalnych Muzeum Polskiego w Rapperswilu¹³. Powstało kilka przyczynków¹⁴ i artykułów internetowych¹⁵ dotyczących jego działalności filantropijnej oraz publikacja na temat ufundowanej przez niego nagrody im. Anny Godlewskiej¹⁶.

Obecny rok (2023), w którym przypadają okrągłe rocznice 120. urodzin i 40. śmierci, stał się doskonałym momentem, by postać tę przypomnieć, a także przyjrzeć się jego spuściznie archiwalnej, w największym fragmencie zgromadzonej w Archiwum Muzeum Polskiego w Rapperswilu.

Rys biograficzny Juliana Godlewskiego

Dr Julian August Godlewski herbu Gozdawa urodził się 17 sierpnia 1903 r. we Lwowie w rodzinie inteligenckiej o korzeniach ziemiańskich. Zmarł w lutym 1983 r. w Warszawie. Przez rodzinę oraz przyjaciół zwa-

¹¹ I. Gass, *Spuścizny archiwalne w zasobie Archiwum Muzeum Polskiego w Rapperswilu*, „Archeion” 112, 2011, s. 167.

¹² Z. Mikulska, *Julian Godlewski: mecenas kultury polskiej*, Warszawa 1999, ss. 70.

¹³ Archiwum Muzeum Polskiego w Rapperswilu [dalej: AMPR], *Spuścizna Juliana Godlewskiego*, I-27.

¹⁴ J. Konopka, *Działalność Juliana Godlewskiego na rzecz polskiej kultury w Szwajcarii* [w:] *Rapperswiliana, Darczyńcy Muzeum Polskiego w Rapperswilu*, Warszawa 2019, s. 26-34; J. Rostworowski, *Kamień i mech. Szkic o Julianie Godlewskim*, „Wiadomości” 20, 1965, nr 23, s. 1-2.

¹⁵ Notka o Julianie Godlewskim na stronie Muzeum Polskiego w Rapperswilu w zakładce *Darczyńcy*: <https://polenmuseum.ch/pl/darczyncy> (dostęp: 10.07.2023); Notka o Julianie Godlewskim na stronie MAB-u: <https://www.mabpz.org/postaci-mabpz-b/julian-godlewski> (dostęp: 12.07.2023).

¹⁶ K. Vincenz, *Historia Nagrody Anny Godlewskiej 1963-1973*, Londyn-Solura 1974, ss. 88.

ny był Julem. Dzieciństwo i młodość Juliana Godlewskiego, związane były z burzliwą historią Lwowa. Uczęszczał tam do Gimnazjum Realnego im. Adama Mickiewicza. W listopadzie 1918 r., w wieku piętnastu lat, wraz z innymi Lwowskimi Orłętami, stanął w obronie rodzinnego miasta. W 1920 r. zaciągnął się do 8. Pułku Ułanów im. Ks. Józefa Poniatowskiego, by uczestniczyć w wojnie polsko-bolszewickiej. Po zakończeniu walk Julian kontynuował edukację w gimnazjum, a następnie podjął studia prawnicze na Uniwersytecie im. Jana Kazimierza, które ukończył po powrocie z kuracji zdrowotnej¹⁷.

W 1925 r. podczas wakacyjnego kursu podchorążych rezerwy spadł z konia. Do zranionego wtedy kolana wdarła się infekcja, która doprowadziła do gruźlicy kości. Doświadczenie choroby otworzyło w nim trwałe współczucie i zrozumienie dla wszystkich chorych i cierpiących ludzi. Empatia Godlewskiego jest szczególnie zauważalna w jego późniejszej działalności filantropijnej. Schorzenie leczył w ośrodku uzdrowiskowym w Leysin w Szwajcarii. Wśród pensjonariuszy, których tam spotkał młody Godlewski, znalazła się Anita Thyssen, córka właściciela wówczas największego koncernu stalowego w Europie. Poznał tam jej rodziców, a także Williama Averlla Harrimana – amerykańskiego polityka i biznesmena. Znajomości te wywarły istotny wpływ na dalszą drogę i wybór kariery życiowej Juliana. W okresie międzywojennym piastował on m.in. posadę przedstawiciela amerykańskiego koncernu Harrimana na terenie Polski. W czasie kampanii 1939 r. 36-letni Julian walczył w szeregach szwadronu marszowego 14. Pułku Ułanów Jazłowieckich. Po przegranej kampanii wrześniowej przedostał się, dzięki pomocy Thyssenów, przez Węgry i Szwajcarię do Francji. Tam wstąpił do armii polskiej, tworzonej pod dowództwem gen. Władysława Sikorskiego. Po kapitulacji Francji w czerwcu 1940 r. przedostał się do Wielkiej Brytanii, by służyć w Dywizji Pancerniej gen. Stanisława Maczka. W sierpniu dołączył do inwazji wojsk sprzymierzonych na „Wał Atlantycki” u brzegów Normandii. W bitwie pod Falaise został ciężko zraniony w kręgosłup odłamkiem granatu. Po wojnie odznaczony został Krzyżem „Virtuti Militari” i francuskim orderem „Croix de Guerre”. Po zakończeniu działań wojennych był przez pewien czas adiutantem i tłumaczem gen. Tadeusza Bora-Komorowskiego, który objął wówczas główne dowództwo nad Polskimi Siłami Zbrojnymi na Zachodzie¹⁸.

¹⁷ [Życiorys napisany przez Juliana Godlewskiego], mps[w:] AMPR, Spuścizna Juliana Godlewskiego, 1-27/13, s. 59-60.

¹⁸ Ibidem, s. 62-66.

Godlewski nie zdecydował się na powrót do Polski w powojennych realiach. Początkowo przebywał w Argentynie, gdzie zapraszali go jeszcze przed wojną Thyssenowie. Udał się tam wraz z kilkoma kolegami z wojska i wspólnie założyli w Buenos Aires przedsiębiorstwo transportowe, posługując się kilkoma ciężarówkami z demobilu. W 1952 r. sytuacja rodziny Thyssenów się odmieniła – przejęte przez III Rzeszę podczas II wojny światowej mienie przemysłowe zostało zwrócone właścicielom przez rząd K. Adenauera. W tym samym roku zmarł jednak Fritz Thyssen. Wdowa po nim, Amelie, stała się główną akcjonariuszką koncernu. Poprosiła Juliana Godlewskiego, by doradzał jej w sprawie firmy i zaproponowała stałe miejsce w Radzie Nadzorczej koncernu. Julian przystał na propozycję. Powrócił do Europy, jego działalność w koncernie wymagała licznych podróży po Europie, w związku z czym nie nabył nigdy żadnego mieszkania ani posiadłości. Mieszkał w hotelach, a jeden z nich, Hotel Splendide Royal w Lugano w Szwajcarii, wybrał jako swój stały adres. O wyborze miasta w Szwajcarii przesądziła konieczność dalszych kuracji po ranie odniesionej w czasie wojny oraz przebytej w młodości gruźlicy kości. Na kilka miesięcy przed śmiercią powrócił do Warszawy¹⁹.

Wykorzystując wysoką pozycję w zarządzie koncernu Thyssena i związane z tym zarobki, Julian Godlewski postanowił przeznaczyć je w dużej mierze na działalność filantropijną. Wśród całego szeregu działań, które podejmował na rzecz rozwoju polskiej kultury w kraju i za granicą, szczególnie zauważalna jest jego pomoc dla Muzeum Polskiego w Rapperswilu. Dzięki jego pomocy możliwe było przywrócenie działalności wystawienniczej niedługo po zamknięciu Muzeum w 1952 r. Uważał to za jeden ze swoich „celów życiowych”²⁰. Czynnie włączył się do działalności prowadzonej przez Stowarzyszenie Przyjaciół Muzeum Polskiego w Rapperswilu, powołane do życia w 1954 r. Od tego czasu regularnie wspierał Towarzystwo niemałymi donacjami pieniężnymi bądź darami materialnymi. Często finansował niezbędne dla prowadzenia muzeum inwestycje, takie jak chociażby remonty pomieszczeń zamkowych. Wyszedł także z inicjatywą renowacji stojącej na dziedzińcu zamkowym kolumny barskiej, uszkodzonej przez nawałnicę, w znacznym stopniu finansując to przedsięwzięcie²¹.

¹⁹ Z. Mikulska, *Dr Julian Godlewski. Mecenas kultury polskiej*, mps, AMPR, Spuścizna Juliana Godlewskiego, I-27/13, s. 47.

²⁰ S. Milewski, *Polski Rapperswil (140 lat muzeów na zamku rapperswilskim)*, Warszawa 2015, s. 165-166.

²¹ AMPR, Towarzystwo Przyjaciół Muzeum Polskiego w Rapperswilu, sygn. II-7/1/21, Sprawozdania roczne z działalności TPMR 1954-1969.

W 1978 r. powołana została do życia Fundacja kulturalna „Libertas“, której celem było wspomaganie działalności Muzeum Polskiego. Na fundusz założycielski w wysokości 40'000 CHF Godlewski dokonał wkładu w wysokości 10'000 CHF. Dodatkowo, po śmierci Godlewskiego, zgodnie z zapisem uczynionym w jego testamencie fundacja otrzymała 90'000 CHF z masy spadkowej. W 1980 r. Godlewski założył fundację swego imienia, która przez blisko 25 lat swego istnienia, a więc długi czas po śmierci fundatora, wspierała corocznymi dotacjami Muzeum Polskie w Rapperswilu²².

Ze szczodrości Juliana Godlewskiego korzystały również instytucje kultury w Polsce – najlichniesze dary wpłynęły z jego rąk do zbiorów Zamku Królewskiego na Wawelu (m.in. Arras Dymitra Chaleckiego, Kielich fundacji Króla Kazimierza Wielkiego z 1351 r.) czy Muzeum Narodowego w Poznaniu (m. in.: szabla huzarów węgierskich datowana na 1738 r., półtoraręczny mieczorapier z 1550 r.)²³.

W celu uczczenia 90. urodzin swojej matki ustanowił nagrodę jej imienia, przyznawaną za twórczość literacką lub działalność społeczną²⁴. Nagrodę przyznawano w latach 1963-1973. W gronie laureatów nagrody pojawiają się takie nazwiska jak: Zofia Bohdanowiczowa, Józef Czapski, Jerzy Giedroyc.

Julian Godlewski finansował nie tylko instytucje kultury, ale również placówki lecznicze (np. Towarzystwo Opieki nad Ociemniałymi w Laskach, Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy dla Niesłyszących w Krakowie), kościelne (np. wsparł odbudowę klasztoru benedyktyńców w Tyńcu, budowę kościoła w Nowej Hucie), a także wspierał polskich alpinistów – wspomógł finansowo wyprawę w Karakorum w 1969 r. i w Himalaje w 1971 r.²⁵

Spuścizna Juliana Godlewskiego w Archiwum Muzeum Polskiego w Rapperswilu

Spuścizna Juliana Godlewskiego (sygnatura I-27) jest stosunkowo niewielka – aktualnie (stan na kwiecień 2023 r.) mierzy ok. 0,5 m.b., liczy

²² M. Miż-Miszyn, *Z diariusza polskiego Rapperswilu. Pamięci Juliana Godlewskiego*, mps, AMPR, Spuścizna Juliana Godlewskiego, I-27/13, s. 54-56.

²³ Z. Mikulska, *Dr Julian Godlewski...*, mps, AMPR, Spuścizna Juliana Godlewskiego, I-27/13, s. 32.

²⁴ Por.: K. Vincenz, op. cit.

²⁵ Z. Mikulska, *Dr Julian Godlewski...*, mps, AMPR, Spuścizna Juliana Godlewskiego, I-27/13, s. 8, 50.

49 jednostek archiwalnych, a zarazem inwentarzowych. Izabela Gass, charakteryzując spuścizny w zasobie rapperswilskiego archiwum w 2011 r., wspomniała o zaledwie 7 jednostkach archiwalnych²⁶. W kolejnej dekadzie prawdopodobnie napłynęły kolejne materiały, których liczba zaważyła na decyzji o ponownym opracowaniu spuścizny. Dwie daty roczne zamieszczone w inwentarzu spuścizny²⁷ – 2008 oraz 2016 – można uznać za lata, w których zakończono opracowanie. Wedle zapisów sprawozdań rocznych²⁸ opracowania spuścizny Juliana Godlewskiego podejmował się zespół wolontariuszy pod kierunkiem Izabeli Gass w latach 2007 i 2013. Jednak ze względu na brak wstępu do inwentarza spuścizny nie są rozpoznane dzieje zespołu – wobec tego niewiadomym jest, które materiały dopłynęły już po opracowaniu w latach 2007–2008, a które znajdowały się tam wcześniej²⁹, oraz w jaki sposób znalazły się Rapperswilu. Prawdopodobnie pierwsze materiały ze spuścizny Juliana Godlewskiego trafiły do Rapperswilu wraz z jego wyprowadzką z hotelu Splendide Royal w Lugano. Miało to miejsce na początku lat 80. XX w., kiedy formowano już archiwum w strukturach biblioteki Muzeum Polskiego. W zarchiwizowanej registraturze biblioteki z tego okresu jest mowa o istnieniu działu *archiwa prywatne i specjalne* w strukturze archiwum, brakuje jednak dokładnej ewidencji zasobu archiwalnego z tego okresu³⁰.

Rzut oka na strukturę spuścizny zdradza, że opracowano ją według wytycznych Archiwum PAN z 1990 r., dotyczących opracowania spuścizn po uczonych. Poszczególne serie materiałów, które wyróżniono w układzie spuścizny, odpowiadają nazwom serii zaproponowanym przez twórców wytycznych. Jedyną zmianą, w stosunku do układu zaproponowanego przez autorów wytycznych, jest opuszczenie serii pierwszej – *Prace twórcy spuścizny*. W spuściznie Juliana Godlewskiego nie zachowały się jego prace twórcze, co wynika ze specyfiki jego działalności – o wiele bardziej aktywnej na polu społecznym i kulturalnym.

²⁶ I. Gass, op. cit., s. 167.

²⁷ <https://polenmuseum.ch/wp-content/uploads/2022/12/Godlewski-Julian.pdf> [dostęp on-line: 10.07.2023]

²⁸ AMPR, Towarzystwo Przyjaciół Muzeum Polskiego w Rapperswilu, sygn. II-7/1/26a.

²⁹ I. Gass w tekście wspomnianego artykułu wymienia, że zawartość spuścizny stanowiły: korespondencja, dokumenty osobiste (paszporty, prawa jazdy, karty członkowskie stowarzyszeń), dokumenty związane ze wspieraniem przez Godlewskiego grupy polskich himalaistów oraz obiekty (łyżka, krzyż, nóż, dzbanki, bony towarowe PKO), nie wiemy jednak jak wyglądał układ tych materiałów w strukturze spuścizny, por. I. Gass, op. cit., s. 167.

³⁰ AMPR, Towarzystwo Przyjaciół Muzeum Polskiego w Rapperswilu, sygn. II/7/2-2, s. 5. Biblioteka.

Struktura spuścizny Juliana Godlewskiego wedle ostatniej wersji inwentarza (z datą roczną 2016) zawiera następujące serie: I. Materiały działalności społecznej, II. Materiały biograficzne, III. Korespondencja, IV. Materiały o twórcy spuścizny, V. Materiały rodowe, VI. Materiały obce, VII. Załączniki. Również po 2016 r. pojawiały się kolejne dopływy. Włączono je do ostatniej serii załączników i nadano kolejne numery inwentarzowe (43-45). Były to: akwarela przedstawiająca cmentarz Orłąt Lwowskich, zdjęcie podarowane Julianowi Godlewskiemu przez przyjaciół z Klubu Wysokogórskiego oraz zdjęcie z autografem od Antoniego Rubensteina. Pozostałe dopływy miały charakter materiałów biograficznych, spuściznę uzupełniono o różne dyplomy – poświadczające otrzymanie odznaczeń lub mające charakter wyrazów wdzięczności za pomoc filantropijną. Umieszczono je w serii materiałów biograficznych. By nie przerwać ciągłości numerów inwentarzowych oznaczono je symbolami: 11B, 11C, 11D, 11E. Istniejącą wcześniej jednostkę 11 (również zawierającą dyplom) przesygnowano na 11A³¹.

Materiały dotyczące Juliana Godlewskiego przechowywane poza spuścizną

Materiały dotyczące Juliana Godlewskiego obecne są również w innych miejscach w zasobie rapperswilskiego archiwum. W zespole Towarzystwa Przyjaciół Muzeum Polskiego w Rapperswilu odnaleźć można dokumentację finansową dotyczącą pozyskiwania zbiorów, przeprowadzania renowacji obiektów i przestrzeni muzealnych oraz finansowania wydarzeń odbywających się w muzeum, stanowiącą podstawę źródłową do oszacowania wysokości donacji, które muzeum uzyskało od Juliana Godlewskiego. Część materiałów znajduje się także w archiwum bieżącym Fundacji „Libertas” – jest to głównie dokumentacja finansowa, np. wykazy corocznych przychodów z Fundacji Godlewskiego³².

Z postacią darczyńcy związane są też zbiory muzealne. Informatyczny system muzealny (Muzeum+), stosowany w Muzeum Polskim, daje możliwość wylistowania wszystkich obiektów, które zostały podarowane lub zakupione z finansową pomocą lub przez Juliana Godlewskiego – co dopełnia obraz hojności filantropa.

---

³¹ <https://polenmuseum.ch/wp-content/uploads/2022/12/Godlewski-Julian.pdf> [dostęp on-line: 10.07.2023]

³² Archiwum bieżące Fundacji „Libertas”.

Materiały dotyczące Juliana Godlewskiego znajdują się również w archiwach bieżących innych instytucji, które wspierał bądź w których pracował. Niestety dostęp do tych materiałów jest utrudniony. Nie wszystkie archiwa bieżące dają możliwość skorzystania z akt, część z nich posiada nieopracowane zasoby. Z archiwum Fundacji Fritza Thyssena udało się pozyskać kopie cyfrowe biuletynów zakładowych, w których mowa jest o Julianie Godlewskim i jego działalności jako członka zarządu koncernu.

Nawiązanie kontaktu i współpracy ze spadkobiercami Juliana Godlewskiego pozwoliło na doprecyzowanie luk w biografii filantropa, a także pozyskanie kopii cyfrowych fotografii rodzinnych, wczesnoletnich oraz z młodości Juliana Godlewskiego – których w rapperswilskim archiwum znajdowało się niewiele.

Warsztat pracy archiwisty – konieczność ponownego uporządkowania spuścizny Juliana Godlewskiego

Dokładna kwerenda w spuściznie Juliana Godlewskiego, wymuszona przygotowaniem poświęconej mu wystawy, uwidoczniała potrzebę ponownego jej opracowania. Warto zaznaczyć, że placówki, takie jak Muzeum Polskie w Rapperswilu, często funkcjonują jedynie dzięki pracy wolontariuszy, którzy nie zawsze są fachowcami w zakresie archiwistyki. Ponadto archiwum rapperswilskie, którego zasób jest gromadzony od lat 50. XX w.³³, w pierwszych dekadach jego istnienia zajmowało się wyłącznie gromadzeniem i przechowywaniem. Opracowanie zgromadzonych archiwaliów rozpoczęto dopiero po 2005 r. Aby jak najszybciej umożliwić badaczom dostęp do akt, zdecydowano się zrezygnować z redakcji wstępów do inwentarzy, zadowolając się ewidencją w postaci listy jednostek w danym zespole, opisanych wedle wskazówek wytycznych archiwum PAN-u. Jest to działanie jak najbardziej słuszne. Dodatkowo uzasadnia je fakt, że zespół delegowanych do pracy w Rapperswilu wolontariuszy i pracowników z polskich archiwów, wykonywał prace w trybie projektowym, z rygorystycznym ograniczeniem czasowym ich realizacji.

Natomiast w trakcie ostatniego opracowywania spuścizny Juliana Godlewskiego w 2016 r., przeprowadzonego już przez inny zespół wolontariuszy, wskazówki w niektórych miejscach nie zostały wykorzystane

---

³³ Formowanie archiwum od strony administracyjno-organizacyjnej rozpoczęło się dopiero w latach 70. XX w., kiedy to tworzono bibliotekę Muzeum Polskiego. Ustalono wówczas, że Archiwum będzie funkcjonować w jej strukturach.

w sposób właściwy bądź zrozumiały. W przypadku kilku jednostek błędnie została rozpoznana przynależność zespołowa archiwaliów.

Kolejną kwestią problematyczną, ze względu na fakt, iż archiwum jest częścią składową muzeum, jest rozgraniczenie muzealiów od dokumentacji. W spuściźnie Juliana Godlewskiego znajdują się obiekty muzealne – przedmioty osobiste bądź pamiątki.

Z racji aktywnej działalności Juliana Godlewskiego na rzecz Muzeum Polskiego w jego spuściźnie znalazła się dokumentacja dotycząca kosztów eksponatów przeznaczonych na wystawę Fryderyka Chopina w jednej z sal muzealnych. Mimo tego, że Godlewski sfinansował transakcję, to rozsądniejszym miejscem dokumentacji tego typu będzie, znajdujący się również w zasobie Archiwum Muzeum Polskiego, zespół Towarzystwa Przyjaciół Muzeum Polskiego, gdyż to właśnie w kompetencjach tego Towarzystwa znajduje się m.in.: administrowanie muzeum, organizowanie wystaw, ewidencja eksponatów.

W wyniku błędnej interpretacji zapisów wytycznych proponujących wydzielenie serii archiwaliów do działu *materiałów rodowych*, w spuściźnie Juliana Godlewskiego w grupie tej znalazły się materiały poświęcone fundacji kulturalno-społecznej im. Anny Godlewskiej. Mimo że inicjatywa ta powstała celem upamiętnienia matki Juliana Godlewskiego, oczywistym jest, że materiały te należy przesunąć do serii materiałów działalności społecznej. Jedną jednostkę, zawierającą materiały biograficzne Anny Godlewskiej, należy pozostawić w dotychczasowym miejscu, jednakże zmieniając nazwę serii na *materiały innych członków rodziny*. Słowo „rodowy” mylnie sugerowałoby obecność materiałów po dalszych przodkach twórcy spuścizny.

W spuściźnie zachowano również druki ulotne, wizytówki oraz kalendarzyk kombatanta na rok 1982. Tutaj warto zastanowić się nad brakowaniem bądź przesunięciem niektórych materiałów do innych zbiorów. Kalendarzyk Juliana Godlewskiego nie zawiera żadnych jego osobistych zapisków, nie przyda się zatem użytkownikowi w badaniach nad biografią Juliana Godlewskiego. Niemniej zawarte w kalendarzyku informacje adresowe o działających w Wielkiej Brytanii organizacjach polonijnych mogą być przydatne przy zupełnie innych badaniach.

W serii załączników znalazło się wiele różnorodnych obiektów, spośród których wymienić można: bony towarowe PKO, polskie monety, kryształowy dzbanek, bryłę kryształu górskiego, łyżki. Obecność ich w spuściźnie jest dyskusyjna, zwłaszcza, że instytucja ma możliwość zinventaryzowania tych obiektów jako muzealia. Służący do inwentaryzacji system muzealny jak najbardziej jest w stanie zapewnić informacyjne

powiązanie obiektów z osobą Juliana Godlewskiego. Sytuacja ta również rodzi pytania o rozgraniczenie właściwości między archiwum a muzeum. Czy archiwum, jako komórka muzeum, jest miejscem na obiekty, które z jednej strony warto byłoby zachować, a z drugiej nie przedstawiają specjalnej wartości, poza sentymentalną?

Spuścizna wymaga ponownego opracowania. Konieczność dokładniejszego prześledzenia biografii twórcy, wynikająca z prac nad przygotowaniem wystawy muzealnej, jest też doskonałą okazją do wykorzystania zdobytych informacji przy redakcji wstępu do inwentarza. Kontakty nawiązane z innymi instytucjami i osobami spokrewnionymi z J. Godlewskim owocują dopływem kolejnych materiałów, które można włączyć w struktury na nowo opracowywanej spuścizny.

Warsztat pracy muzealnika – wykorzystanie materiałów archiwalnych w opracowaniu wystawy

Do opracowania wystawy od strony merytorycznej, a więc między innymi zredagowania biografii Juliana Godlewskiego, wykorzystano zachowane w jego spuściznie notatki o charakterze autobiograficznym oraz CV. Jest to cenny materiał źródłowy, chociaż w wielu miejscach Julian Godlewski opowiada o swoim życiu bardzo ogólnie. Niemniej na potrzeby wystawy, gdzie opracowanie krótkich i nienarracyjnych partii tekstów jest normą, materiały te wystarczyły. Oczywiście w celu opracowania rzetelnej biografii Juliana Godlewskiego konieczne jest wykonanie pełniejszej kwerendy.

Działania Muzeum Polskiego w merytorycznym opracowywaniu wystawy wsparł specjalista z zakresu historii sztuki dr Piotr Chabiera. Dzięki współpracy udało się uzupełnić część luk informacyjnych w biografii darczyńcy, głównie o informacje zgromadzone m.in. w archiwach bieżących muzeów w Polsce, również hojnie wspieranych przez Godlewskiego.

Spuścizna Juliana Godlewskiego, poza materiałem informacyjnym, dostarcza również materiału ilustracyjnego do zredagowanych tekstów przygotowywanych na wystawę. W spuściznie (oraz w innych zespołach rapperswilskiego archiwum) znajdują się zarówno fotografie Juliana Godlewskiego, możliwe do wykorzystania na wystawie, jak i konkretne dokumenty – głównie o charakterze osobistym: paszporty, prawa jazdy, dowody osobiste. Licznie zachowały się zdjęcia Juliana Godlewskiego z różnych uroczystości odbywających się na rapperswilskim zamku, jednak są one częścią zbioru Towarzystwa Przyjaciół Muzeum Polskiego. Wiele zdjęć zo-

stało pozyskanych od osób prywatnych i członków rodziny Godlewskiego, którzy zgodzili się na wykorzystanie fotografii w celach wystawowych. Identyfikację osób znajdujących się na fotografiach ze spuścizny Juliana Godlewskiego ułatwiła pomoc dawnego sekretarza Juliana Godlewskiego – Andrzeja Skorupskiego. Wszystkim zaangażowanym w przygotowanie wystawy składam w tym miejscu serdeczne podziękowania.

Spośród form ekspozycji wystawienniczej materiałów archiwalnych w przypadku wystawy poświęconej Julianowi Godlewskiemu rozważane były trzy warianty – skan w przypadku wystawy realizowanej on-line, kopia/faksymile materiału lub prezentowanie oryginału. Wybór ostatecznej formy prezentacji związany był również z wyborem ogólnego charakteru wystawy. Ostatecznie zdecydowano się na zorganizowanie wystawy on-line: prezentację plansz wystawowych zawierających teksty oraz skany wybranych materiałów w przestrzeni internetowej, z zachowaniem jednak możliwości wydrukowania plansz i ich ekspozycji stacjonarnej. Jest to opcja dodatkowa, możliwa do zrealizowania wyłącznie w przypadku uzyskania dotacji na ten cel. Niemniej materiały archiwalne w obu wypadkach zostaną wykorzystane wyłącznie w postaci skanów.

Wnioski

Spuścizna Juliana Godlewskiego zawiera szereg informacji cennych z perspektywy muzealnika – materiały tam zawarte pozwalają prześledzić dzieje zakupu i praw własności muzealiów ze zbiorów Muzeum Polskiego w Rapperswilu. W teleinformatycznym systemie muzealnym, służącym do ewidencji zbiorów, nazwisko Juliana Godlewskiego to tylko suche dane o darczyńcy konkretnego obiektu. Dopiero wgląd w jego spuściznę archiwalną ukazuje, jak nietuzinkową był on postacią, oraz pozwala na głębsze poznanie biografii darczyńcy. Materiał aktowy przechowywany w spuściznie J. Godlewskiego oraz w innych miejscach zasobu, ma wartość informacyjną przy uzupełnianiu opisów muzealiów w systemie, np. w zakresie wskazania dokładnych dat darowizn, wartości obiektu, poprzednich właścicieli, dróg pozyskania. Spuścizna dostarcza również materiału ilustracyjnego na wystawę muzealną. W warsztacie pracy archiwisty nad spuścizną Juliana Godlewskiego niezwykle ważne jest zapewnienie jak najbardziej przejrzystego i funkcjonalnego układu, który pozwoli na pracę nad materiałem archiwalnym zarówno użytkownikom wewnętrznym – pracownikom muzeum – oraz zewnętrznym, czyli kwerendzistom.

Streszczenie

Postać Juliana Godlewskiego jest warta przywołania ze względu na jego wkład w rozwój polskiej kultury w kraju i za granicą. W tym roku nadarza się ku temu wyjątkowa okazja ze względu na przypadającą 120. rocznicę urodzin i zarazem 40. rocznicę śmierci mecenasa. O życiu oraz działalności filantropijnej Godlewskiego świadczą między innymi materiały zgromadzone w jego spuściznie przechowywanej w Archiwum Muzeum Polskiego w Rapperswilu. W artykule przedstawiono charakterystykę i zawartość spuścizny, metodykę jej opracowania oraz przydatność zgromadzonych w niej materiałów w zakresie przygotowania wystawy poświęconej jej twórcy. Poruszono także kwestię rozproszenia materiałów składających się na spuściznę archiwalną Godlewskiego, które znajdują się w archiwach innych instytucji oraz osób prywatnych.

SŁOWA KLUCZOWE: spuścizna, Julian Godlewski, Archiwum Muzeum Polskiego w Rapperswilu, wystawa archiwalna, opracowanie spuścizny, mecenas sztuki

Summary

The figure of Julian Godlewski is worth recalling, considering his contribution to the development of Polish culture in the country and abroad. This year is a unique opportunity to do so, due to the 120th anniversary of the Godlewski's birth and at the same time the 40th anniversary of his death. The life and philanthropic activities of Godlewski are evidenced by materials collected, among others, in the Archives of the Polish Museum in Rapperswil. The article presents the characteristics and content of the collected materials, the methodology of its development, and the usefulness of the materials in the preparation of an exhibition about Julian Godlewski. The issue of the dispersion of materials constituting the archival heritage of Godlewski, which are in the archives of other institutions and private persons, was also discussed.

KEY WORDS: personal archive, Julian Godlewski, Archive of the Polish Museum in Rapperswil, archival exhibition, archival processing, patron of the arts

Bibliografia

Źródła

Archiwum Bieżące Fundacji „Libertas”

Archiwum Muzeum Polskiego w Rapperswilu

- Spuścizna Juliana Godlewskiego (I-27): sygn. 13.
- Towarzystwo Przyjaciół Muzeum Polskiego w Rapperswilu (II-7/1): sygn. 21, 26a.
- Towarzystwo Przyjaciół Muzeum Polskiego w Rapperswilu. Biblioteka (II-7/2): sygn. 2.

Źródła drukowane

[Inwentarz archiwalny:] Spuścizna Juliana Godlewskiego, Rapperswil 2008, 2016, <https://polenmuseum.ch/wp-content/uploads/2022/12/Godlewski-Julian.pdf> (dostęp: 10.07.2023).

Wytyczne Archiwum PAN z 1990 r. dotyczące opracowania spuścizn archiwalnych po uczonych, Warszawa 1990.

Literatura

Chankowski S., *Muzeum Rapperswilskie jako warsztat pracy naukowej*, „Przegląd Historyczny”, t. 79, 1988, nr 1, s. 43-62.

Dudała H., *Spuścizny uczonych w zasobie archiwum archidiecezjalnego w Katowicach - wybrane problemy gromadzenia, opracowania oraz udostępniania*, „Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy” 1 (55), 2019, s. 12-24.

Dymnicka-Wołoszyńska H., *Prace metodyczne nad ustaleniem zasad porządkowania spuścizn archiwalnych*, „Biuletyn Archiwum PAN” 33, 1990, s. 1-10.

Gass I., *Spuścizny archiwalne w zasobie Archiwum Muzeum Polskiego w Rapperswilu*, „Archeion” 112, 2011, s. 162-170.

Górski R., *Archiwa osobiste. Problemy gromadzenia, opracowania i udostępniania*, „Problemy Archiwistyki” 2, 2009, s. 22-30.

Grin-Piszczyk E., *Spuścizna dr. Aleksego Gilewicza w zasobie Archiwum Państwowego w Przemyślu*, „Rocznik Historyczno-Archiwalny” 19, 2008, s. 159-168.

Grin-Piszczyk E., *Spuścizna Wandy Kaput w zasobie Archiwum Państwowego w Przemyślu: podstawowe problemy opracowania*, „Rocznik Historyczno-Archiwalny” 22, 2010, s. 135-143.

Kolankowski Z., *Archiwalne opracowanie spuścizn rękopiśmiennych i jego problemy*[w:] *Pamiętnik VIII zjazdu Historyków Polskich w Krakowie 14-17 września 1958 r.*, I, Referaty, Warszawa 1958, s. 43-62.

Kolankowski Z., *Granice spuścizny archiwalnej*, „Archeion” 57, 1972, s. 53-73.

Kolankowski Z., *Podstawowe zagadnienia metodyczne porządkowania spuścizn*, „Biuletyn Archiwum PAN” 2, 1959, s. 10-32.

Konopka J., *Działalność Juliana Godlewskiego na rzecz polskiej kultury w Szwajcarii* [w:] *Rapperswiliana, Darczyńcy Muzeum Polskiego w Rapperswilu*, Warszawa 2019, s. 26-34.

Krajewska H., *Opracowywanie spuścizn w Archiwum Polskiej Akademii Nauk*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 89, 2008, s. 35-42.

Kulecka A., *Spuścizny w archiwach, bibliotekach i muzach w Polsce*, „Archeion” 100, 1999, s. 70-95.

Mikulska Z., *Julian Godlewski: mecenas kultury polskiej*, Warszawa 1999.

Milewski S., *Polski Rapperswil (140 lat muzeów na zamku rapperswilskim)*, Warszawa 2015.

Piber A., *Spuścizna - jej istota, zawartość, układ, metody porządkowania*, „Archeion” 42, 1965, s. 43-62.

Rostworowski J., *Kamień i mech. Szkic o Julianie Godlewskim*, „Wiadomości” 20, 1965, t. 23, s. 1-2.

Sieradz M., *Archivum Helveto-Polonicum: Spuścizna Henryka Opieńskiego i Inne muzykologiczne Zbiory w zasobach Fryburskiej Fundacji*, „Muzyka Polska Za Granicą: Twórcy Źródła Archiwa”1, 2017, s. 259-280.

Tomczak A., *Archiwum Józefa Mackiewicza i Barbary Toporskiej w Muzeum Polskim w Rapperswilu*, „Archiwum Emigracji: studia, szkice, dokumenty” 1-2 (7-8), 2006, s. 412-415.

Vincenz K., *Historia Nagrody Anny Godlewskiej 1963-1973*, Londyn-Solura 1974.

Strony internetowe

<https://polenmuseum.ch/pl/darczyncy> (dostęp: 10.07.2023).

<https://www.mabpz.org/postaci-mabpz-b/julian-godlewski> (dostęp: 12.07.2023).